

Konference: Russisk Revolution 1917-2017

VIRKNINGERNE AF OKTOBERKUPPET PÅ DANSK SIKKERHEDSPOLITIK, 1917-1991

**Den britiske flåde amkommer 28.11.18 til
København, hovedbasen for Østersøinterventionen
(Foto Holger Damgaard)**

20 min

Vægt på de umiddelbare virkninger, dvs. frem til slutningen af 1920'erne

Kontrol ved at forestille sig, hvad der ikke ville være sket, hvis det var lykkedes at stabilisere regeringens magt i sommer-efterår 1917, bl.a. ved en overgang til en rent defensiv strategi, men ved formel forbliven som Entente krigsdeltager.

Tirsdag d. 7.11. i Festsalen, Arbejdermuseet, [Rømersgade 22, København](#)

- ❖ Frustreret mandighed og utilfredsstillt eventyrlyst nærer aktivismen på højrefløj, og for andre blev kombineret med virkningerne af høj arbejdsløshed.
- ❖ Følelse af en taknemmelighedsgæld til Ententen, specielt i Neergaard-regeringen fra maj 1920

OKTOBERKUPPETS UMIDDELBARE OG DIREKTE VIRKNINGER UNDER KRIGEN

- ❖ Påvirkningen af de russiske internerede og patienter kulminerende med deres afhentning
- ❖ Påvirkningen af de danske militære værn
- ❖ De Finlandsfrivillige

To primære veje til den russiske tilstedeværelse i Danmark:

- 1) Flygtede krigsfanger, der kom over grænsen eller til Bornholm,
- 2) Russiske sårede krigsfanger, der blev hentet fra krigsfangelejre i Tyskland og Østrig-Ungarn til lazaretlejren i Horserød.

Begge grupper blev "smittet" af nyhederne fra udviklingen efter oktoberkuppet.

Danske værnepligtige, specielt fra København, der var presset af lang tjeneste og den vanskelige beskæftigelsessituation blev radikaliseret. Fik hæren til at samle og bevogte ammunitionsbeholdningerne i Tunestillingen.

På grund af de finske Hvides samarbejde med Tyskland, blev antallet af danske frivillige meget lille. Kun syv meldte sig, mest kendte lægen Ole Chivietz, flyveren Knud Clauson Kaas og den senere leder af DBAC Iver den Hemmer Gudme samt dennes bror Peter.

OKTOBERKUPPETS UMIDDELBARE, INDIREKTE VIRKNINGER UNDER KRIGEN (VIA UDVIKLINGEN I TYSKLAND)

- ❖ SMS SCHLESIEEN-episoden
- ❖ Risikoen for smitte over grænsen og Østersøen

7.-8.11.1918 'Schlesien-Affæren'

08-11-1918

'Herved tillader jeg mig at indberette, at jeg Gaars (7.11) Dato Kl. 845 Fm. modtog følgende telefoniske Ordre fra Chefen for 2'Eskadre:

"I Anledning af Urolighederne i Slesvig skal Krydseren Heimdal snarest afgaa til Faaborg, hvor den skal tage Station (Telefonforbindelse saavidt muligt oprettet) til Beskyttelse af nærmeste Farvand og Farvandet omkring Ærø mod Neutralitetskrænkelser og Lovovertrædelser. Chefen for Heimdal skal efter Omstændighederne sætte sig i Forbindelse med de lokale Politimyndigheder og assistere disse, hvor Forholdene kræver det. Heimdal er fra Afgangen fra Store Bælt direkte underlagt Flaadens Overkommando med Hensyn til Optræden og Bevægelse."

Endvidere modtog jeg følgende Meddelelse angaaende de nævnte Uroligheder:

"Kiel i Oprørernes og Soldaterraadenes Hænder, Flaaden afvæbnet, Krigsskibene har hejst røde Flag. Husarer tilkaldt fra Wandsbeck, hvis Flaade er afvæbnet. Af 4 tilkaldte Infanterikompanier sluttede 3 sig til Oprørerne, og det 4' blev afvæbnet. Paa alle Gadehjørner er opstillet Maskinskyts. Patrouiller med røde Faner gaar gennem alle Gader. Paa Prins Heinrichs Palæ blev Estandarten beordret nedtaget og rødt Flag hejst. Politiet underkaster sig Soldateraadet. Ledebom og Hause (???) tilkaldt fra Berlin. Rygtet siger, at Krigsskibene skal være løbet ind i Wilhelmshaven, Eckernförde og Aarøsund, men at de blev afvæbnede, og

Marinasoldaterne har taget Magten. Det tidligere meddelte bekræftes as anden Vej. 4 Krigsskibe afvæbnede i Flensborg."

Dampen blev straks sat op, og Kl. 10½ Fm, da Krydseren netop var klar til Afgang, modtog jeg fra Herredsfoged Krabbe, Ærø, følgende Telefonmeddelelse. "En Krydser med 3 Skorstene er ankret ca. 2000 Alen fra Ærø S.O. Spids og har sendt Fartøj i Land. De erklærer at trænge til at fylde Vand, men menes at ville søge Forbindelse med hjemlige Autoriteter."

Jeg indberettede straks dette telefonisk til Chefen for 2' Eskadre og bad Stabschefen indberette det videre til Overkommandoen med Tilføjelse af, at jeg afgik til Pladsen ved Ærø S.O. Spids. For snarest at naa til Stedet ansaa jeg det ikke for rigtigt at vente paa selv at faa Telefonforbindels emed Overkommandoen, idet jeg gik ud fra, at jeg let i Tide kunde standses pr. Radio, dersom det ikke ønskedes, at jeg skulde gaa dertil.

Kl. 1045 Fm. afgik Krydseren fra Knudshoved og stod mellem Langeland og Fyen, gennem Svendborgsund, rundt Avernakø, og tæt langs Ærøs Kyst til det af Herredsfogeden omtalte Skib, hvor jeg ankrede Kl. 4 ¼ Em. paa 54 grader, 49', 2 N.Br., 10 grader, 30,0' Ø. Lgd. Ca. 400 m Syd for Skibet, der viste sig at være Panserskibet "Schlesien", som laa til Ankers med Slæbebom og Faldereb ude, Dampbarkas i Vandet og med det tyske Orlogsflag hejst.

Jeg sendte straks en Officer, Premierløjtnant Dahl, om Bord for at søge Oplysning om Anledningen til, at Skibet var ankret paa dansk Territorium og for at anmode Chefen om at lade Luftnettet tage ned og meddele ham, at han maatte forlade Territoriet 24 Timer efter Ankomsten, hvilken Meddelelse jeg dog kort efter personlig ændrede. Da Løjtnant Dahl kom tilbage med den Besked, at "Schlesien" var gaaet ind for at forsyne sig med Drikkevand, hvad de dog ikke kunne blive færdige med paa 24t, samt at Luftnettet vilde blive nedtaget, sendte jeg ham straks i Land for at indberette det skete telefonisk til Overkommandoen og indhente Forholdsordre.

Medens Løjtnant Dahl var om Bord i "Schlesien" kom en Officer derfra om Bord i Heimdal for at komplimentere og for at meddele mig, at hans Chef, der gerne vilde tale med mig personlig, var sengeliggende og meget beklagede ikke at kunne komme.

Efter at Løjtnant Dahl var sendt i Land, gik jeg saa om Bord i "Schlesien", hvor jeg traf Chefen, Fregattenkapitän von Waldeger-Hartz sengeliggende, med begge Arme brækkede og forslaaet Ansigt.

Jeg beklager meget, at jeg først efter at have sendt Løjtnant Dahl i Land erindrede Overkommando-Ordre No. 90 af 16' Juli d. A., men da jeg havde givet ham Ordre til at indhente Overkommandoens Forholdsordre, meddelte jeg saa den tyske Chef,

at den 24te Frist for hans Ophold paa Territoriet var min personlige Opfattelse, men at jeg nu indhentede Regeringens Ordre desangaaende. Kl. 9½ Em kom Løjtnant Dahl tilbage fra Land med følgende Ordre fra Overkommandoen:

"Det tyske Panserskib "Schlesien" maa opholde sig paa dansk Søterritorium indtil videre. Der maa ikke opgives nogen Tidsfrist. Det foretrækkes, at Panserskibet bliver, hvor det er, da Interneringssspørgsmaal eventuelt vil opstaa, saaafremt det gaar til Faaborg. Det er Chefen for "Schlesien" tilladt at telefonere paa Tysk med den tyske Marineattaché i København."

Denne Ordre meddelte jeg straks ved en Officer til Chefen for "Schlesien".

Chefen for "Schlesien" erklærede medens jeg var der om Bord, at han om Formiddagen havde faaet den danske Regerings Tilaldelse til at sætte sig i telefonisk Forbindelse med sit Gesandtskab, samt at han allerede havde beordret sit luftnet nedtaget.

Han fortalte følgende: "Schlesien" er Kadetskib, det svære Skyts er taget ud for at anvendes paa Vestfronten, og af det øvrige Skyts er kun 4 Kanoner krigsbrugbare, de øvrige kan kun bruges til eksercits. Tirsdag Morgen, mdens "Schlesien" laa til Ankers ved Kiel, saa han de andre Skibe hejse rødt Flag. Han satte straks Dampen op, kaldte sine Fartøjer om Bord og stod ud af Kieler Fjord til Flensborg. Der havde Skibene imidlertid ogsaa hejst rødt Flag, og i løbet af Dagen blev han opfordret til at gøre det samme, da hans Skib i modsat Fald vilde blive torpederet. Han underrettede da sin Besætning om Truselen og lod dem gaa i Land, som ikke vilde følge ham, og Onsdag Morgen gik han til Sø. Fredag Morgen ankrede han paa den nuværende Plads for at faa Drikkevand, hvoraf han kun havde 4 Tons om Bord, samt for at faa Forbindelse med Gesandtskabet i Kjøbenhavn.

Hans Besætning bestaar foruden af hans Officerer og Underofficerer af 200 Søkadetter, nogle Maskinkadetter, nogle faa Dæksfolk og 7 Fyrbødere; han mener ikke at kunde holde Søen i længere Tid med den Besætninh eller at kunne optage en Kamp med de røde med sine faa Kanoner.

Han mente, at han udenfor dansk Territorium vilde være meget udsat for Torpedoangreb af de røde, man han anså det ikke for sandsynligt at de vilde angribe paa dansk Territorium.

For at være forberedt paa alle Eventualiteter ankrede Hejmdal i kampberedt Stand og med stærkt oplyst Flag i kort Kæde c. 400 m Syd for "Schlesien", der efter Aftale blændende sine Lanterner.

Kl. c. 7 Em modtog jeg Overkommandoens Telegram: "Opgiv Plads" og Kl. 730 Em afsendte jeg Telegram til Overkommandoen: Kl. 4 ¼ Em 54 grader 49' 10" N.Br. 10 gradder 30' 00" Ø. Lgd. Officer i Land for at telefonere."

Kl. c. 11 ½ Em modtog jeg følgende 2 Telegrammer:

"Tilbagekald uopholdelig Deres Meddelelse til tysk Orlogsmand om Varighed af Ophold paa dansk Søterritorium. Den tyske Orlogsmand kan Tilladelse til Ophold paa dansk Søterritorium til videre. Hejmdal skal imorgen Formiddag afgaa til Bestemmelsesstedet Faaborg."

"Meddel naar Ordre om Meddelelse til tysk Orlogsmand er iværksat. Syd for Ærø De bør sejle Rute tæt under Kysten af Hensyn til Minefare."

Hvorefter jeg afsendte:

"Jeg meddelte straks tysk Orlogsmand at Ordre om Opholds Varighed vilde blive indhentet fra Overkommandoens. Overkommandoens Bestemmelse blev meddelt tysk orlogsmand Kl.10 Em."

Dags Fm. Kl. 7 ½ sendte jeg en Officer om Bord i "Schlesien" og meddelte, at jeg ville afgaa Kl. 8 Fm, og lod ham for en Sikkerheds Skyld gentage – overfor Skibets Næstkommanderende – at Skibet havde Tilladelse til at forblive paa dansk Søterritorium indtil videre.

Kl. 8 Fm afgik Hejmdal fra Ankerpladsen og fortøjede Kl. 11 i Faaborg Havn.'

Den forstærkede grænse- og kystsikring fra 9.11:

Landegrænsen med genindkaldte jyske værnepligtige snarere end med tjenstgørende københavnske.

09-11-1918:

'Detachmenterne har modtaget følgende Direktiver i Anledning af den forstærkede Grænsebevogtning: "Detachmentet skal idet det fastholder de hidtidige Opgaver, omdislocere sin Styrke nærmere ved Grænsen, saaledes at saavidt mulig enhver Passage over Grænsen kan kontrolleres og større Invasion (der må menes 'invasion') forhindres. Kontrollen med Passage over Grænsen og de Forholdsregler, der skal træffes med de passerede, er som hidtil henlagt under de civile Jurisdiktionsmyndigheder, med hvem Detachmentet derfor maa handle i nøje Forstaaelse".'

Kystspærringsdetachmenter beordret :

Rytterskadroner til Rødby, Nysted, Sydstevn og Køge samt et kompagni til Gedser *'Det paalagdes Detachmenterne at skærme Befolkningen mod mulige Voldshandlinger og at modtage, afvæbne og indtil nærmere Ordre bevogte Tropper af fremmed Nationalitet, som maatte forsøge at komme i Land, saavel som Flygtninge, Marodører o. lign.'*

SENERE: DANMARK SOM DE FACTO ENTENTEALLIERET

- I. Henvendelsen 30.10 til de nordiske lande om våben og tropper til afløsning af de tyske tropper i Baltikum
- II. København som interventionsbase fra 28.11.1918
- III. Dansk-Baltisk Auxiliærkorps forår 1919
- IV. Bolsjevikkontoret fra maj 1919
- V. Nordruslandskorpset vinter 1919-20
- VI. Neergaard-regeringen: Vilna-kommandoet vinter 1920-21
- VII. Neergaard-regeringen: Forsvarsordningen af 1923

- I. Afvises blødt: I Danmark går støttepartiet Socialdemokraterne mod anvendelse af statslige våben og henviser til Riffelsyndikatet. Den danske hær ikke egnet.
- II. Den radikale regering ser ingen muligheder for at sige nej. Statspolitiet sættes ind for at sikre basen og dens personel.
- III. Regeringen får af hensyn det splittede socialdemokrati begrænset styrken til ét kompagni (i stedet for en bataljon på 1000 mand) og blokerer for anvendelsen af fastansatte officerer.
- IV. Internationalt clearingkontor for efterretninger mod bolsjevikker mellem efterretningstjenester og indenrigssikkerhedstjenester. Erik With placeres efter tysk forslag som formel leder, og Zahle overbeviser ham. Efterretninger når regeringen (og Stauning) via Generalstabens C-kontor under Withs protégé og afløser kaptajn Niels Sylow og statspolitichefen Valdemar Mensen. Skaber grundlaget for det senere åbne venskabsforhold mellem With og Stauning.
- V. De regeringen indledningsvis opfatter korpset som en engelsk idé (og da man ikke længere skal vise hensyn til den socialdemokratiske ungdomsbevægelse) griber man ikke ind og tillader oven i købet, at faste officerer kan melde sig.
- VI. Franskønsket fredsbevarende styrke til folkeafstemning i den polsk kupbesatte Vilniusregion.

VII. Den strategiske ramme for besparelserne i den nye forsvarsordning blev Folkeforbundsrammen for interventioner i Østersøen mod Sovjetrusland og eventuelt mod Tyskland. De allierede flåder ankom tidligt og Danmark støttede.

DE LANGE LINJER

- A. Socialdemokratiets dobbelte front mod totalitære systemer fra 1935
- B. Finlandskorpset under Vinterkrigen
- C. Politikernes Værn mod Kommunisterne; Ventegrupperne, Sverigesbrigaden, Ringen
- D. Socialdemokratiet som den indenrigspolitiske front mod kommunisterne efter krigen
- E. Socialdemokratiet som alliance- og forsvarspolitisk anker indtil skiftet mod "Den tredje vej" i perioden 1979-82

